Василь Мерінг
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ФРІДРІХА МЕРІНГА – ПОЧЕСНОГО ЧЛЕНА КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА

Vasyl Mehring
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

LIFE AND ACTIVITY OF THE HONORARY MEMBER OF KYIV ST. VOLODYMYR UNIVERSITY – FRIEDRICH MEHRING

Historically-biographical analysis of work of the Honorary Member and the Professor Emeritus of Kyiv St. Volodymyr University Friedrich Mehring is performed in the article. He was the eminent scientist with different scientific interests, talented teacher, legendary physician, and public statesman, amateur of park building, businessman, philanthropist and patron of art. The looks, scientific conceptions and priorities of Friedrich Mehring are analyzed in a view of different fields of therapy, general hygiene, forensic medicine, physiology, pharmacology, nervous diseases and history of medicine, which was inalienable part of creative characters of the Professor for years. The study is focused on his research activity at the Medical Department of the University and contributions to development of a medical science.
Key words: Friedrich Mehring, Kyiv St. Volodymyr University, clinical discipline, medical university, therapeutic clinic, university clinical facilities.

У зародженні та розвитку української науки, освіти, медицини велику роль зіграли Почесні члени Київського університету Святого Володимира, серед яких був, у другій половині XIX століття, Фрідріх Фрідріхович Мерінг, 30-річну професорську діяльність якого високо оцінив університет[1]. Коли і кому присуджували таке почесне звання доречно проаналізувати.

Університети в Російській імперії створювали на зразок німецьких та австрійських. Право університету на відзначення відомих особистостей законодавчо закріплювалося в університетських статутах. В Росії перше положення про обрання почесних членів з'явилося у 1804 році, коли імператор Олександр I затвердив статути Московського, Казанського і Харківського університетів. До розділу п'ятого (*Про почесних членів*) статуту увійшло сім параграфів, у яких з'ясовували статус почесних членів, його важливість для університету, критерії добору осіб[2].

Якщо у європейських університетах церемонія присудження почесного докторського ступеня проходила велично, урочисто, то в Російський імперії все було стримано, буденно. Це можна пояснити на прикладі Київського університету Святого Володимира, де у 30-х роках XIX століття ще була малочислена університетська Рада та жорсткий контроль за нею з боку попечителя. Обрання перших почесних членів відбулося на засіданні Ради університету Св. Володимира 9 червня 1834 року під головуванням попечителя Є. фон Брадке за присутністю чотирьох професорів і секретаря. Засідання було присвячене порядкові урочистого відкриття університету.

15 липня 1834 року урочисто відкрився Київський університет Св. Володимира. Традиція обрання почесними членами Київського університету Св. Володимира осіб, які своєю діяльністю ніякого відношення до науково-педагогічної роботи не мали продовжувалась до 1919 року з обранням генерала А. Денікіна почесним членом університету.

У другій половині 80-90-х років почесні звання та ступені дедалі більше використовувалися для відзначення, передусім, багаторічної наукової чи викладацької діяльності вітчизняних та іноземних членів. Більше ніж 30-річну професорську діяльність Фрідріха Фрідріховича Мерінга, оцінив і університет Св. Володимира.

---

[1] Короткий, В. (2005). *Почесні члени і доктори університету Святого Володимира*. Київ, 28.
[2] Короткий, В. (2005). *Почесні члени і доктори університету Святого Володимира*. Київ, 11.

Так, в особовій справі Мерінга Ф.Ф зазначено, що завдяки поданню Ради університету Св. Володимира Міністр Народної Освіти від 4 січня 1887 року наказом №267 затвердив присвоєння звання Почесного Члена університету[1].

Професор медицини Мерінг Ф.Ф. виходець з Німеччини. В університеті Св. Володимира, в другій половині XIX століття працювало чимало німців, які поступово створили велику німецьку діаспору у Києві.

У 1834 році в Києві було засновано університет, викладати в ньому запросили професорів Дерптського університету, серед яких було чимало німців, які поповнили ряди київської наукової інтелігенції в сферах медицини, ботаніки, зоології. На медичному факультеті університету викладали: фармакологію й загальну терапію, професор В. Беккер, анатомію – професори В. Бец і О. Вальтер – видатні науковці, які створили в Києві один з найкращих у Європі анатомічних театрів. Теоретичну хірургію читав фон Гюббенет, патологію – Ю. Мацон, акушерство і гінекологію – Г. Рейн, терапію – Ф. Мерінг, знаний у Києві лікар[2].

На інших факультетах університету також працювало чимало німців. Так, професор правничого факультету М. Ренненкампф довгий час був ректором університету. Такі відомості про склад професури Київського університету подають документи архівів ЦДІА УК та ДАК.

На початку 1841-1842 навчального року розпочинаються заняття на медичному факультеті Київського університету. У донесені імператорові «Про відкриття першого медичного курсу при Університеті Св. Володимира» від 8 жовтня 1841 року міністр освіти С.С. Уваров писав, що «медичний факультет почав працювати»[3]. Новий факультет з 22-ма студентами розпочав навчання.

У 1853 році Ф.Ф. Мерінг в місті Дерпті пройшов іспит на ступінь доктора медицини та захистив свою лейпцигську дисертацію. М.І. Пирогов запропонував молодому колезі взяти участь у конкурсі на зайняття кафедри приватної патології та терапії в Київському університеті Св. Володимира. Ф. Мерінг відправляє до університету свої медичні праці, у трьох томах, на запропоновану М.І. Пироговим тему «Про історичний розвиток аускультації та перкусії». Чекаючи результатів конкурсу, влаштувався лікарем у маєтку відомого мецената мистецтв та науки Г.С. Тарновського в селі Качанівка Чернігівського губернії, де знайомиться з новими друзями, кращими представниками культурного товариства того часу[4]. У довіднику з історії України надається характеристика сім'ї Тарновських. Це український козацько-старшинський рід кінця XVII – початку XX століття, походив з Лівобережної України, володів значними маєтностями у Київській, Чернігівській та Полтавський губерніях. Найвідоміші представники: Григорій Степанович Тарновський (1788-1853) – український меценат, дядько В. Тарновського (старшого). У його маєтках Качанівці (тепер Ічнянський район Чернігівської області) та Потоках (тепер село Потік Миронівського району Київської області) у різний час бували М. Гоголь, М. Глінка, С. Гулак-Артемовський, М. Максимович, М. Маркевич, П. Забіла та інші. У 1839 році Григорій Степанович познайомився з Т. Шевченком, який в 1843-1845 роках гостював у його садибі. Т. Шевченко на замовлення Тарновського виконав кілька художніх творів, зокрема, картину «Катерина»[5].

У садибі Тарновських, молодий Мерінг працює домашнім лікарем і одночасно займається улюбленою справою – садівництвом. У навчальних планах німецьких вишів того часу давали години з організації ландшафтного паркобудівництва. Тому, подібно садівникам сусідньої садиби Галаганів у Сокоринцях, що на Чернігівщині, Ф. Мерінг залюбки займався і садами. Про це згадується у переписці Тарновських[6]. Виходячи зі спогадів поета М. Маркевича, великого знавця та поціновувача квітів і рослин, дізнаємося, що досвідчених садівників виписували в багаті садиби із-за кордону. В основному це були німці. Так, в Яготині працював відомий садівник Пельц, у Білій Церкві – Енс, в Катеринославі – Гуммель, в Качанівці – Мерінг (у маєтку мав пошану та окрему домівку). Поет М. Маркевич називав паркобудівників придуманим поетичним титулом – «крокосмейстор»[7].

---

[1] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 309.
[2] Гирич, І. (2011). *Київ в українській історії.* Київ, 183.
[3] Гончарук, Е. (1991). *150 лет Киевскому медицинскому институту.* Киев, 34.
[4] Солейко, Л. (2005). *Профессор Федор Меринг – возвращение в отечественную науку.* Винница, 15-16.
[5] Підкова, І. (2002). *Довідник з історії України.* Київ, 845.
[6] Родичкин, И. (2000). *Качановка: история создания, культурная жизнь, персоналии. Ландшафтный дизайн – Украина, вып. 3.* Киев, 5.
[7] Маркевич, Н. (1831*). Украинские мелодии.* Москва, 8.

Чекаючи результатів конкурсу на посаду анд'юнкта медичного факультету Київського університету Св. Володимира в 1851-1853 роках, Ф.Ф. Мерінг старанно працював і лікарем, і паркобудівником у садибі Тарновських. Про теплі та дружні стосунки між професором і Тарновськими свідчить картина художника А. Волоскова «За чайним столом» (1851р.), яка експонується сьогодні у Російському художньому музеї (м. Санкт-Петербург). Дослідники Качанівки відзначають, що в період 1840-х-початку 1850-х років цей палацо-парковий комплекс повністю сформувався і зберігається реставраторами до сьогодні. Співробітники заповідника мають відомості про планування Мерінгом сусіднього Тростянецького парку[1].

Вивчаючи архівні матеріали, що пов'язані з науково-педагогічним становленням професора, знаходимо прохання керівництва медичного факультету до Ради університету Св. Володимира про призначення лікаря Мерінга ад'юнктом на кафедру приватної терапії: «Цей лікар має прекрасну рекомендацію від нашого знаменитого професора М.І. Пирогова». Підкреслюється шанобливе ставлення до професора усією професурою університету. З огляду на викладену вищу інформацію, факультет просить дозволу на призначення Мерінга ад'юнктом кафедри Державної лікувальної терапії від 5 липня 1853 року[2].

Після позитивного рішення Ради університету ректор Траутфеттер від 10 липня 1853 року звертається з проханням до генерал-губернатора Києва Васильченкова дати згоду про призначення Ф.Ф. Мерінга ад'юнктом кафедри Державної лікувальної терапії медичного факультету університету[3].

У Південній армії лютував сипний тиф, тому, на допомогу М.І. Пирогову на фронт їдуть професори С. Алфер'єв і Ф.Мерінг, для надання медичної допомоги хворим. Паралельно вивчаючи та досліджуючи хворобу в російських та союзних військах[4].

Вивчаючи лікування хворих на тиф, автори заперечували, ще тоді традиційні засоби лікування кровопусканнями, блювотними та проносними методами. Навпаки, рекомендували підтримувати сили хворих вживанням високоякісного вина та постійною зміною положення тіла хворого.

Прибувши до Одеси, де в той час попечителем навчального округу був М.І. Пирогов[5], С. Алфер'єм та Ф. Мерінг побачили, що місцеві лікарі використовують обгортання холодними вологими простирадлами та обливанням голови холодною водою, тобто, – гідропатичне лікування, впровадження якого не справедливо приписувалося німецькому лікарю Брондту, робота якого вийшла на чотири роки пізніше звіту київських лікарів. Звідси, право на першість надрукування в пресі методу лікування хворих на тиф холодною водою належить київським професорам. Пізніше, російський вчений А. Остроумов дав фізіологічне обґрунтування цьому методу.

Кмітливий розум та спостережливість Ф.Ф. Мерінга дозволили в подальшому використовувати отриманий досвід у військовій гігієні. У своїх лекціях, високу захворюваність солдат пояснював тим, що «їх життя підтримується поганою їжею. Солдати не рідко бувають блідими, а у старості дуже виснажені. Вологість у казармах веде до лихоманки, стражданням шлунку…»[6].

В його особовій справі підкреслюються заслуги перед новою батьківщиною в період війни, в боротьбі з епідемічним тифом. Нагороджено орденом Святої Анни 3-го ступеня, а також «найвищим наказом» від 12 лютого 1857 року за №31 підвищено по кар'єрній драбині – надвірний радник. 13 грудня 1858 року призначається екстраординарним професором на тій же кафедрі. 26 серпня 1856 року отримав ще одну важливу нагороду – темно-бронзову медаль на Андріївській стрічці для петлиці в одязі. Пізніше, стає кавалером ордену Святого Володимира 4-го ступеня (11 грудня 1859 року)[7].

Ф.Ф. Мерінг передає кафедру державного лікароведення професору Ф.Ф. Едгардту, хоча, рубрика «Вісник» журналу «Сучасна медицина» свідчить про те, що лекції з улюбленої історії медицини Федір Федорович продовжує читати до 1872 року[8].

---

[1] Населевець, Н. (1996). *Родина Тарновських, вип. 14.* Киев, 17-24.
[2] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 116, Опис 292,* Арк. 1-2.
[3] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 116, Опис 292,* Арк. 9.
[4] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 292.
[5] Геселевич, А. (1976). *Летопись жизни Н.И. Пирогова.* Москва, 94.
[6] *Из лекций общественной гигиены профессора Ф.Ф. Меринга, записанных студентом И. Понтоховым.* (1860). *Современная медицина, вып. 47.* Киев, 828.
[7] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 293-294.
[8] Известия. (1861). *Современная медицина, вып.* 32. Киев, 723.

До кінця 50-х років XIX століття викладання внутрішніх хвороб відбувалося на трьох кафедрах: терапії і лікарської діагностики, факультетської і госпітальної терапії. Була створена кафедра спеціальної патології й терапії, на якій викладалися предмети з нервових, душевних та шкірних хвороб. З метою покращення клінічного викладання та підготовки викладацьких кадрів, з практичних дисциплін професора Ф.Ф. Мерінга й Х.Я. фон Гюббенета, рекомендували ввести штат асистентів при університетських клініках, а також приєднати госпітальну клініку до міської лікарні. Практичні знання для студентів значно розширяться та поглибляться. Також рекомендували збільшити години навчальної програми в анатомічному театрі, тобто, збільшити кількість практичних занять[1].

Після перевірки навчальних закладів Київського навчального округу, міністром народної освіти Є.П. Ковалевським, в липні 1859 року, який у звіті царю про стан Київського університету Св. Володимира підкреслив, що «медичний факультет має багато шанованих професорів, двоє з яких – професор оперативної хірургії Караваєв та приватної терапії Мерінг зробили б честь кращим із європейських університетів», пропонує міську лікарню Києва зробити клінічною базою медичного факультету. На звіті імператор написав «Зметикувати…»[2]. На жаль, реалізація цієї пропозиції була неможлива ще роки, хоча, на медичному факультеті вже навчалося більше 500-та студентів.

У фондах Державного архіву міста Києва знаходяться документи, що свідчать про наміри професора одружитися у 1859 році, в одному з яких пишеться: «Його Високо поважності та ректору університету Св. Володимира Рудольфу Ернестовичу (на той час ректором університету був Трауфеттер Р.Е). Честь маю просити видати моє свідоцтво до вступу мною в законний шлюб з дівчиною Катериною Михайлівною Тамара. Київ 11 квітня 1859 року. Ординарний професор Мерінг»[3]. Інший документ – свідоцтво від ректорату. «Пред'явник – викладач Імператорського університету Св. Володимира, Надвірний радник і Кавалер, Доктор медицини Георг Фрідріх Фрідріхович Мерінг, як з формулярного службового списку видно, сповідання Лютеранського, 38 років від роду, неодружений, а тому, до вступу в законний шлюб з дівчиною Катериною Михайлівною Тамарою перешкод немає. На підтвердження чого дано йому Г. Мерінгу свідоцтво з казенною печаткою»[4].

Катерина Михайлівна Томара належала до аристократичної родини грецького походження. У Катерини Михайлівни та Федора Федоровича Мерінгів було п'ятеро дітей: Софія (1860 р. н.), Михайло (1862 р. н.), Надія (1864 р. н.), Сергій (1867 р. н.), Володимир (1869 р. н.)[5].

Поряд з науково-педагогічною діяльністю Мерінг широко займається благочинністю. У 1862 році стає консультантом єврейської лікарні в Києві, яка щойно відкрилась за допомогою київського генерал-губернатора І. Васильчикова. Головним лікарем було призначено П. Нейштубе[6]. Спочатку лікарня знаходилася на Воздвиженській вулиці, але в 1884 році на гроші цукрозаводчика І. Бродського та попечителя лікарні купця А. Куперника, на трьох гектарах в районі Лук'янівки лікарня займає особисту ділянку (сучасна територія Київської обласної лікарні)[7]. Лікарня створена єврейською общиною та надає медичну допомогу всім хворим і називається «Єврейська безоплатна клініка на Лук'янівці з безоплатним наданням ліків для осіб різних сповідань»[8].

Ф.Ф. Мерінг, багато років безкоштовно консультував хворих у єврейській лікарні, також був консультантом у Кирилівських богоугодних закладах, при лікарні Училища графині Левашової, при лікарні Інституту благородних дівчат, Першої гімназії, Кадетського корпусу та Управління Київського товариства Червоного Хреста, а також, був мировим суддею Васильківського судо-мирового округу[9].

---

[1] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4910, Опис 465,* Арк. 1-2.
[2] Солейко, Л. (2005). *Профессор Федор Меринг – возвращение в отечественную науку.* Винница, 27-28.
[3] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 5, Опис 475,* Арк. 1.
[4] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 5, Опис 475,* Арк. 2.
[5] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 292.
[6] Бородулин, В. (2000). *Профессор Ф.Ф. Меринг и клиника внутренних болезней в России во второй половине XIX века. Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины, вып. 2.* Киев, 55-58.
[7] *Звід пам'яток історії та культури України.* (1999). *Видавничий дім «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, вип.* 1, *ч.* 1. Київ, 476-477.
[8] Анисимов, А. (1992). *Скорбное бесчувствие. На добрую память о Киеве, или грустные прогулки по городу, которого нет.* Киев, 31.
[9] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 292.

Завдяки своєму таланту, постійній медичній практиці та благодійності набуває широкої популярності не тільки в Києві, але й у всій імперії. Він лікував усіх. Граф С.Ю. Вітте у своїх «Спогадах» писав: «Зрештою поступово Мерінг придбав таку величезну медичну практику, що можна сказати, на півдні вважався медичним світилом. Його постійно запрошували на всі консиліуми, і клініка його в Київському університеті вважалася відмінною; в цій клініці лікарі набували масу знань. Взагалі, як професор і як медик, він склав собі дуже великі статки»[1].

Московський терапевт Г.А. Захар'їн заявив, що найбагатший лікар Росії – Мерінг, бо приймає велику кількість хворих[2].

Виходячи з документів особистої справи Мерінга відомо, що отримував стандартну для професури заробітну платню. Звичайно, з віком його статки збільшуються. «Г. Товариш Міністр Народної Освіти пропозицією від 25 травня 1887 року призначити Г. Мерінгу за понад 30-річну службу пенсію 1440 рублів, повний оклад утримання, присвоєного посадами ординарного професора за штатом Імператорського Університету 23 серпня 1884 року 3000 рублів з дня вислуги 30-річного терміну»[3].

Не тільки університетська діяльність та практика були джерелами великих прибутків професора. Граф Вітте у своїх спогадах пише: «Складав він собі статок не тільки платою за лікування і консиліуми, але й іншим шляхом, а саме: він всю єврейську бідноту лікував даром, ніколи не брав з них грошей, ніколи не відмовляв цим бідним євреям і якщо були тяжкохворі, то їздив лікувати їх в їх бідні єврейські халупи. Внаслідок цього Мерінг придбав величезну популярність серед нижчого класу євреїв, і для того щоб йому віддячити, євреї постійно вказували йому на різні угоди, купівля різних будинків, маєтків та ін… Що до яких можна було припускати, що вони могли б бути перепродані на вигідних умовах. І ось Мерінг, керуючись порадами цих євреїв, яких він знав безліч завдяки своїй великій безкоштовної практиці, постійно купував і продавав різні маєтки й взагалі нерухомість. І по-суті, статок він нажив саме на цих операціях»[4]. Свій статок Ф.Ф. Мерінг створив завдяки нерухомості.

Починаючи з 1871 року Ф.Ф. Мерінг був гласним міської думи. За рівнем прибутків займав перше місце в київському реєстрі виборців 80-х років (із 3894 чоловік), а це означало, що був найбагатшою людиною в місті. В той же час, відомий підприємець та меценат Нікола Терещенко, в тому ж реєстрі виборців, за рівнем майнового цензу посів 16 місце. У 1883 році професор заплатив 1585 рублів оцінного збору – 10 % чистого прибутку.

В 1887 році Мерінг знову очолив список, який збільшився до 5746 домовласників, його оцінний збір тепер вже становив 2545 рублів[5].

Професор постійно жив проблемами Києва, намагався своїми зусиллями принести користь киянам. Піклувався не тільки про розвиток медицини та вищої освіти, але й про становлення середніх учбових закладів, таких як Колегія Павла Галагана, яка відкрилась 1870 року.

6 червня 1870 році імператор Олександр II затвердив статут Колегії Павла Галагана. Його основні положення: учбовий заклад знаходився під опікою міністерства народної освіти та університету Св. Володимира, на навчання приймаються юнаки 16-річного віку всіх станів православного чи греко-уніатського віросповідання.

Колегія складалась із трьох, пізніше чотирьох класів з об'ємом викладання трьох вищих класів класичної гімназії. Навчальний заклад повинен утримувати за свій рахунок стипендіатів. Після закінчення навчання юнаки повинні вступити до університету. Згідно статуту, керівництво за роботою закладу доручалося Раді, до першого складу якої, в лютому 1871 року, увійшли почесний попечитель Колегії – Г.П. Галаган, директор В.В. Григор'єв – запрошений з Петербургу викладач математики, від університету – професор В.Я. Яроцький (історик), П.Є. Ромер (фізик) і Г.М. Цехавецький (юрист), від міської думи – редактор газети «Кияни» В.Я. Шульгін і професор Ф.Ф. Мерінг, які зайнялись розробкою учбових програм, підбором педагогічного персоналу[6].

---

[1] Витте, С. (1991). *Избранные воспоминания. 1841 – 1911.* Киев, 114.
[2] Шервинский, В. (1993). *Университетские воспоминания. Г.А. Захарьин. Исторический вестник ММА им. И. М. Сеченова*. Москва, 106.
[3] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 310.
[4] Витте, С. (1991). *Избранные воспоминания. 1841 – 1911.* Киев, 115.
[5] Добронравова, Е. (2000). *Платишь налоги – выбираешь себе власть, вып. 52.*
[6] Ковалинский, В. (1998). *Меценаты Киева.* Киев, 62-64.

Колегія Павла Галагана стала єдиним місцевим в умовах тодішньої русифікаторської системи «розсадником українства», де «по можливості робили все, щоб виховати українську інтелігенцію позакласово, де можна всіх аристократів і плебеїв об'єднати в одну націю»[1]. Тому й сини Ф. Мерінга також навчалися в Колегії Павла Галагана[2].

Створюючи капітал операціями з нерухомістю, активно займаючись обов'язками гласного міського думи та благодійністю, професор Мерінг всю душу віддавав улюбленій справі – медицині. Його практика, фактично, носила науковий і філантропічний характер.

У 1864 році стає головою кафедри факультетської терапії, яку очолює, майже, 23 роки[3]. Активна діяльність нового керівника звернула увагу міської громадськості. Щотижневик «Сучасна медицина» в 1865 році писав, про зацікавленість студентів університетською клінікою під керівництвом професора Мерінга[4].

Студенти із задоволенням слухали лекції професора Мерінга. Не дивлячись на німецький акцент він заслужив славу прекрасного лектора. Його лекції про терапію слухали не тільки студенти, але й лікарі, колеги з інших кафедр. З великою теплотою згадував Ф.Ф. Мерінг свого наставника, вчителя, старшого товариша М.І. Пирогова, який на цей час знаходився у своєму маєтку Вишні, яку порадив йому придбати під Вінницею сам професор. «Деякі вважали, що Пирогов відправився в Вишню на спокій. Але... ні про який спокій не могло бути й мови. До превеликого хірурга тягнувся хворий люд, старий і малий, багатий і бідний. Після прийому хворих починаються операції, потім перев'язки. До Пирогова в Вишню безперервно їдуть за порадами та підтримкою молоді вчені і так само, як і він, сивочолі його учні. Він усіх приймав гостинно, нікому не відмовив у пораді та допомозі»[5].

1884 рік ознаменувався значною подією в науковому та культурному житті Києва. Університет Св. Володимира святкував своє 50-річчя. Виразником визнання його вкладу в розвиток світової науки була присутність на святкуванні багатьох учених з інших університетів Європи. Але особливо приємними для професора Ф. Мерінга стали відгуки колег із Лейпцизького університету, звідки він пішов у великий світ науки. У цьому ж році була видана повна праця Ф.Ф. Мерінга «Курс клінічних лекцій»[6]. Але найдорожчим подарунком для медичного факультету стало завершення через рік будівництва університетської клініки. Факультет отримав двоповерховий будинок по Бібіковському бульвару (сьогодні бульвар Т Шевченка, 17), в якому розмістилися факультетські терапевтичні і хірургічні клініки.

Найвищим науковим досягненням діяльності видатного клініциста Ф. Мерінга стала діагностика тромбозу венозних артерій серця, відкривши цілу епоху в кардіології.

У 1887 році Ф. Мерінг тяжко захворів. У мемуарах графа Вітте описується і хвороба професора, і те, як мужньо Ф. Мерінг її вивчав: «За декілька днів до своєї смерті, лежачи в ліжку, він описував мені цю хворобу спокійним, холоднокровним чином, як би навіть дуже був задоволений, що зміг її визначати, і говорив, що йому залишилося жити лише декілька днів»[7]. Федір Федорович Мерінг помер 19 жовтня 1887 р.

В останню путь Ф. Мерінга – Почесного члена і Заслуженого професора університету Св. Володимира, Таємного радника проводжав весь Київ: 100 тисяч чоловік – фактично все доросле населення міста, у якому в кінці 80-х р. XIX століття було всього 165 тисяч жителів[8]. Поховали його на Аскольдовій могилі. Міська преса в жовтні 1887 року декілька днів розповідала про смерть Ф. Мерінга. Так, київський журналіст Ярон писав: «Смерть його була горем не тільки його сім'ї, але і всіх киян. Панахида була видатна і Київ вперше побачив поховання за участі православних священників, лютеранського пастора і рабина. Це було найкращим доказом великої любові до Федора Федоровича всього київського населення»[9].

---

[1] Білоконь, С. (1988). *Колегія Павла Галагана*. Київ, 8.
[2] Державний архів м. Києва. *Фонд 100, Справа 1609, Опис 1,* Арк. 50.
[3] *Известия Киевской Городской Думы*. (1886), *вып. 6*. Киев.
[4] Державний архів м. Києва. *Фонд 16, Справа 4762, Опис 465,* Арк. 298.
[5] Известия (1865). *Современная медицина, вып. 5*. Киев, 79.
[6] Брежнев, А. (1990). *Пирогов*. Москва, 374.
[7] Витте, С. (1991*). Избранные воспоминания. 1841 – 1911*. Киев, 176.
[8] Полещук, А. (1989) *Профессор Ф.Ф. Меринг – старейший киевский терапевт. Клиническая медицина, вип. 7.* Москва, 153-154.
[9] Гамоля, Н. (2005). *Господар Банкової. Контракти, вип. 17*. Київ, 24.

На могилі професора Мерінга був встановлений «масивний пам'ятник з білого мармуру. Вся могила була у квітах та зелені. Пам'ятник оточений залізним парканом, закріплений на шести колонах, на кожній з яких укріплені чавунні вази з квітами»[1].

Час та люди не зберегли цвинтар великих киян – Аскольдову могилу. Разом із іншими пам'ятниками загинули і сліди могили професора Ф. Мерінга.

References:

1. Anisimov, A. (1992). *Skorbnoe beschuvstvie. Na dobruju pamjat' o Kieve, ili grustnye progulki po gorodu, kotorogo net* [Mournful insensibility. For good memories about Kiev, or sad walking around the city, which doesn't exist]. Kiev, 31. [in Russian].
2. Bilokon, S. (1988). *Kolehiya Pavla Halahana* [The College of Pavel Galagan]. Kyiv, 8. [in Ukrainian].
3. Borodulin, V. (2000). *Professor F.F. Mering i klinika vnutrennih boleznej v Rossii vo vtoroj polovine XIX veka. Problemy social'noj gigieny, zdravoohranenija i istorii mediciny* [Professor F. F. Mehring and clinic of internal diseases in Russia in the second half of the nineteenth century. Problems of social hygiene, healthcare and history of medicine], *vol. 2*. Kyiv, 55-58. [in Russian].
4. Brezhnev, A. (1990). *Pirogov* [Pirogov]. Moscow, 374. [in Russian].
5. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 100, Case 1609, Series 1*, Ark. 50. [in Ukrainian].
6. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16, Case 116, Series 292*, Ark. 1-2. [in Ukrainian].
7. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16, Case 116, Series 292*, Ark. 9. [in Ukrainian].
8. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16 Case 4762 Series 465,* Ark. 309. [in Ukrainian].
9. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16, Case 4762, Series 465,* Ark. 292. [in Ukrainian].
10. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16, Case 4762, Series 465,* Ark. 293-294. [in Ukrainian].
11. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16, Case 4762, Series 465,* Ark. 310. [in Ukrainian].
12. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv] *Fund 16, Case 4762, Series 465,* Ark. 298. [in Ukrainian].
13. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16 Case 4910, Series 465,* Ark. 1-2. [in Ukrainian]
14. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16 Case , Series 475,* Ark. 1. [in Ukrainian].
15. Derzhavnyy arkhiv m. Kyyeva [The State Archive of Kyiv]. *Fund 16, Case 5 Series 475,* Ark. 2. [in Ukrainian].
16. Dobronravova, E. (2000). *Platish nalogi – vybiraesh sebe vlast* [Pay taxes – choose power for yourself], *vyp. 52*. [in Russian].
17. Geselevich, A. (1976). *Letopis' zhizni N.I. Pirogova* [A chronicle of the life of N.I. Pirogov]. Moscow, 94. [in Russian].
18. Goncharuk, E. (1991). *150 let Kievskomu medicinskomu institute* [150 years of the Kiev medical Institute]. Kyiv, 34. [in Russian].
19. Hamolya, N. (2005). *Hospodar Bankovoyi* [The Owner of the Bankova]. *Kontrakty* [Contracts], *vol. 17*. Kyiv, 24. [in Ukrainian].
20. Honcharuk, Y. (2007). *Biohrafichnyy dovidnyk zaviduvachiv kafedr ta profesoriv natsionalnoho medychnoho universytetu im. O.O. Bohomo'tsya (1841 – 2001)* [Biographical directory of heads of departments and professors of National Medical University of A. A. Bogomolets (1841 – 2001)], *vol 2*. Kyiv, 103. [in Ukrainian].
21. Hyrych, I. (2011). *Kyyiv v ukrayinskiy istoriyi* [Kyiv in the Ukrainian history]. Kyiv, 183. [in Ukrainian].
22. *Iz lekcij obshhestvennoj gigieny professora F.F. Meringa, zapisannyh studentom I. Pontohovym* [From lectures on public hygiene of Professor F.F. Mehring, recorded by a student I. Pontohov] (1860). *Sovremennaja medicina* [Modern medicine], *vol. 47*. Kyiv, 828. [in Russian]
23. *Izvestija Kievskoj Gorodskoj Dumy* [The Kiev City Council News] (1886), *vol. 6*. Kyiv. [in Russian].
24. *Izvestija* [News] (1861). *Sovremennaja medicina* [Modern medicine], *vol. 32*. Kyiv, 723. [in Russian].
25. *Izvestija* [News] (1861). *Sovremennaja medicina* [Modern medicine], *vol. 5*. Kyiv, 79. [in Russian].
26. Korotkyy, V. (2005). *Pochesni chleny i doktory universytetu Svyatoho Volodymyra* [Honorary members and doctors of St. Volodymyr University]. Kyiv, 28. [in Ukrainian].
27. Korotkyy, V. (2005). *Pochesni chleny i doktory universytetu Svyatoho Volodymyra* [Honorary members and doctors of St. Volodymyr University]. Kyiv, 11. [in Ukrainian].

[1] Проценко, Л. (1995). *Історія Київського некрополя*. Київ, 173.

28. Kovalinskij, V. (1998). *Mecenaty Kieva* [Patrons of Kiev]. Kyiv, 62-64. [in Russian].
29. Markevich, N. (1831). *Ukrainskie melodii* [Ukrainian melodies]. Moscow, 8. [in Russian].
30. Naselevets, N. (1996). *Rodyna Tarnovskykh* [The Tarnowski family], *vyp. 14.* Kyiv, 17-24. [in Ukrainian].
31. Pidkova, I. (2002). *Dovidnyk z istoriyi Ukrayiny* [Ukrainian history handbook]. Kyiv, 845. [in Ukrainian].
32. Poleshhuk, A. (1989). *Professor F.F. Mering – starejshij kievskij terapevt* [Professor F. F. Mehring, the oldest Kyiv therapist]. *Klinicheskaja medicina* [Clinical medicine], *vol. 7.* Moscow, 153-154. [in Russian].
33. Protsenko, L. (1995). *Istoriya Kyyivskoho nekropolya* [The history of the Kiev necropolis], Kyiv, 173. [in Ukrainian].
34. Rodichkin, I. (2000). *Kachanovka: istorija sozdanija, kul'turnaja zhizn', personalii* [Kachanivka: history of origin, cultural life, personalities]. *Landshaftnyj dizajn – Ukraina* [Landscape design – Ukraine], *vol 3.* Kyiv, 5. [in Russian].
35. Shervinskij, V. (1993). *Universitetskie vospominanija. G.A. Zahar'in* [University memories. G. A. Zakharin]. *Istoricheskij vestnik MMA im. I. M. Sechenova* [Historical journal MMA named after I. Sechenov]. Moscow, 106. [in Russian].
36. Solejko, L. (2005). *Professor Fedor Mering – vozvrashhenie v otechestvennuju nauku* [Professor Fedor Mehring – the return to domestic science]. Vinnytsya, 15-16. [in Russian].
37. Vitte, S. (1991). *Izbrannye vospominanija. 1841 – 1911* [Selected memories. 1841 – 1911]. Kyiv. [in Russian].
38. *Zvid pamyatok istoriyi ta kultury Ukrayiny* [The arch of monuments of history and culture of Ukraine] (1999). *Vydavnychyy dim «Ukrayinska entsyklopediya» im. M. P. Bazhana* [Publishing house «Ukrainian encyclopedia» named after them. M. P. Bazhan], *vol.* 1, *p.* 1. Kyiv, 476-477. [in Ukrainian].